

Lidia Lechoczka

DYSKURS O MARGINALIZACJI I JEJ ZWALCZANIE ZA POMOCĄ USŁUG SOCJALNYCH

**ДИСКУРС ЩОДО МАРГІНАЛІЗАЦІЇ ТА БОРОТЬБА
З НЕЮ З ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ**

**THE DISCOURSE OF MARGINALIZATION
AND ITS OVERCOMING BY THE SOCIAL SERVICES**

1. Wstęp

Usługi socjalne stwarzają sposób i możliwość socjalnej ochrony ludzi oraz systematycznej opieki. W trakcie rozwoju cywilizacji możemy zaobserwować kierunek rozwoju różnych form ochrony socjalnej człowieka (bezpieczeństwa socjalnego, zabezpieczenia socjalnego), oczywiście adekwatnie do kontekstu historycznego i sytuacji socjalno-politycznej, rozwoju życia ekonomiczno-gospodarczego, kulturalno-społecznego i obywatelskiego.

Jak przytaczają O. Matoušek i K. Koldinská, pierwsze „instytucje” socjalne w rozwoju historycznym, udzielające długotrwałej pomocy ubogim właśnie za pośrednictwem usług o praktycznym charakterze, to klasztory oraz plebanie: „Kościół był pierwszym usługodawcą służb socjalnych, w tej oto roli był również ogólnospołecznie akceptowany i uznawany”¹. W ciągu setek lat rozwoju historycznego od średniowiecza aż do dnia dzisiejszego stopniowo zmieniał się charakter życia społecznego, a razem z nim także forma usług socjalnych. Te oto, jeżeli określamy je jako usługi na korzyść ogółu, winny chronić wszystkich członków społeczeństwa przed ryzykiem socjalnym. Jednocześnie powinny być skierowane głównie na korzyść ludzi pokrzywdzonych społecznie, osłabionych i objętych procesem marginaliza-

---

¹ O. Matoušek, K. Koldinská, *Sociální služby*, Praha: Portál 2007, s. 18-19.

cji. Można stwierdzić, że chodzi w nich o pracę, która wykonywana jest na korzyść członków społeczeństwa. Ashman kładzie nacisk na ich aktywniejsze przesłanie, ponieważ pomagają ludziom zabezpieczyć ich własne potrzeby². W większości krajów europejskich termin *usługi socjalne* ma bardzo szeroki zakres i jest często zamiennie stosowany z pojęciem *opieka społeczna*. Ogólnie w krajach UE cały system określany jest jako ochrona socjalna (*social protection*) i zawiera usługi socjalne (*social service*), jak również pomoc socjalną (*social assistance*) i zabezpieczenie socjalne (*social security*)³.

Wykonywanie usług socjalnych lub dostęp do służb publicznych zależy od konkretnego modelu i rodzaju państwa opiekuńczego. Pierwszeństwo w europejskich formach usług socjalnych należy do modelu skandynawskiego (na przykład Dania). Ten model służb publicznych wykazuje się znacznym poparciem ze strony polityki socjalnej, która skupia się na wszechstronnej ochronie rodziny. Kolejnym modelem jest model przodujący głównie w ofercie szerokiej palety usług socjalnych również w środowisku domowym, poza ośrodkami opieki społecznej. Nacisk kładzie się na względną samodzielność urzędów miejskich (samorządów), które udzielają i zabezpieczają usługi socjalne z wykorzystaniem własnego budżetu lub finansów państwowych. O współczesnych strategiach i koncepcjach usług socjalnych w zintegrowanej Europie K. Koldinská wyraża się następująco: „[...] można zwrócić uwagę na dążenia Unii Europejskiej w celu zainicjowania przynajmniej wspólnego kierunku w zakresie usług socjalnych. Dzieje się to za pośrednictwem tzw. otwartej metody koordynacji, która tkwi w określeniu wspólnych celów oraz horyzontu czasowego, kiedy dane cele powinny być osiągnięte”⁴.

W społeczeństwie ważne jest, aby usługi socjalne spełniały również funkcje prewencyjne i chroniły obywateli przed marginalizacją.

2. Podstawy teoretyczne

Refleksje teoretyczne dotyczące danego tematu wprowadzamy razem ze zwięzłą eksplikacją (tłumaczeniem, wyjaśnieniem) pojęć podstawowych zgodnie z językiem nauki współczesnej. Eksplicytne, naukowo precyzyjne definiowanie głównych kategorii postrzegamy jako podstawowe wymaganie zrozumienia i efektywnego sposobu badania naukowego konkretnej problematyki. „Ponieważ pojęcia są kamieniem węgielnym, na których stawiane są sądy, a z sądów znowu

² Za: O. Matoušek, K. Koldinská, *Sociální služby...*, dz. cyt.

³ I. Tomeš, *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*, Praha: Socioklub 1996, s. 67.

⁴ O. Matoušek, K. Koldinská, *Sociální služby*, Praha: Portál 2007, s. 62.

wnioski, wielu błędom przy argumentacji zapobiegniemy tak, że pojęcia określimy najdokładniej, jak to będzie tylko możliwe – zdefiniujemy”⁵.

Badania naukowe dotyczące problematyki marginalności i marginalizacji powinny zostać zrealizowane przede wszystkim na podstawie prac socjalnych, a za punkt wyjścia powinny obrać tę oto opcjonalność: neopragmatyzm (akceptacja stopniowych i praktycznych zmian politycznych i reform socjalnych), poststrukturalizm i socjalny konstruktywizm.

Pierwszym pojęciem, któremu poświęcimy uwagę, jest *marginalność*. Według M. Ivanovej-Šalingovej i Z. Maníkovej pojęcie określone słowem *marginalny* (z łac. *marginalis*) ma znaczenie ‘peryferyjny’ i stosowane jest w różnym kontekście⁶. Wielu socjologów poświęca uwagę ludziom marginalnym. Przytaczamy myśli J. Kellera⁷, który wyrażał się o nich przede wszystkim z perspektywy zasad społeczeństwa komercyjnego, preferowania zysków ekonomicznych oraz porzucania wartości duchowych i spójności społecznej.

A. Vodáková i M. Petrussek w *Wielkim słowniku socjologicznym*⁸ nie umieścili pojęcia *marginalny*. Słowo o najbliższym znaczeniu – *marginalizm* (z łac. *marginalia* – ‘skraj, brzeg, krawędź’) – znajduje się na stronie 592. Jego zastosowanie wykorzystywane jest jako oznaczenie specyficznej metody lub całej szkoły neoklasycznej ekonomii (w analizie mikro- i makroekonomicznej). Przedstawiciele – Turgot i Ricard – zajmowali się problemem zmniejszającej się urodzajności gleby.

Kolejnym kierunkiem jest teoria produktywności jako koncepcja neoklasycznej ekonomii. Jednoznacznie potwierdzony jest związek tego oto pojęcia z naukami ekonomicznymi. Pojęcie marginalizacji do socjologii wprowadził Park⁹. W pierwotnym znaczeniu tego słowa jest – według wspomnianego autora – zdefiniowanie członków dwóch lub więcej grup, które różnią się w normach kulturowych i socjalnych. Konotację tego oto pojęcia można dostrzegać jako „granicę” oddzielającą światy o różnych kulturach. Dzisiaj utożsamiane jest ono także z kategorią subkultury, „która przedstawia relatywnie spójny system wartości, opinii i idei”¹⁰. Stopniowo dochodzi do zmiany konotacji pojęcia, kie-

⁵ M. Fürstová, J. Trinks, *Filozofia*, Bratislava: SPN 1994, s. 68.

⁶ M. Ivanová-Šalingová, Z. Maníková, *Slovník cudzích slov*, Bratislava: SPN 1990, s. 549.

⁷ J. Keller, *Úvod do sociologie*, Praha: SLON 1997.

⁸ A. Vodáková, M. Petrussek, *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum 1996, s. 592.

⁹ R.E. Park, *Human Migration and the Marginal Man*, „American Journal of Sociology” 1928, 33: 881-893.

¹⁰ M. Lukáč, *Sociálna marginalizácia a sociálna exklúzia v živote rómskeho etnika*, [w:] V. Frk, *Kvalita života v spektre andragogických a sociálno-psychologických disciplín*, Prešov: Akcent Print 2003, s. 122.

dy to dyskurs socjologiczny substytuuje go interpretacją: *marginalność* = „*peryferie*” *społeczeństwa*. Czyli do zmiany dochodzi na granicy między dwoma odmiennymi światami, przy czym za granicą stale coś jest (choć odmiennie), ale istniejące i funkcjonujące. Jednakże być na „peryferii” dla jednostki znaczy nie mieć już żadnej innej życiowej alternatywy lub równoważnościowej szansy życiowej, a szansa jest „czymś”, czemu nie warto poświęcać uwagi. Następnie pojęcie zmierzało ku modyfikacji, wyrażającej proces tego oto doświadczenia życiowego, którym jest właśnie pojęcie *marginalizacja*.

Marginalizacja jako proces: „Marginalizacja naprzeciw pojęciu *marginalność* zawiera procedurę odsuwania na peryferie społeczeństwa, zawiera także ważne założenie, że człowiek w społeczeństwie odsuwany jest na margines bez własnego przyczynienia się, działaniem ponadjednostkowych procesów socjalnych, na które nie ma właściwie żadnego wpływu. To znaczy, że nie on jest odpowiedzialny za swoją sytuację życiową, ale działanie struktury socjalnej jest tym elementem, który dynamizuje jego marginalizowaną pozycję”¹¹.

Następnie autor objaśnia, że marginalizacja zawsze była – i do dzisiaj jest – narzędziem kontroli socjalnej oficjalnej społeczności, która wypychaniem niewygodnych, dewiacyjnych lub inaczej: „nieposłusznych” i odmiennych jednostek, lub całych grup specjalnych, ściśle chroni swój ład wewnętrzny. W ten sposób na peryferii społeczeństwa zawsze znajdują się ci, którzy nie poddadzą się kongruencji, ale również ci, którzy zakłócali ład swoim zachowaniem czy myśleniem, a także ci, którzy prowadzili inny sposób życia.

Jakie są konsekwencje marginalizacji dla jakości życia socjalnie wykluczonych? Jak uzewnętrzniają się w poszczególnych dziedzinach ich życia społecznego? Jakie mają szanse na wyzwolenie się z peryferii społeczności i integrację? To są pytania, na które trzeba szukać odpowiedzi nie tylko w teorii socjologicznej, ale zwłaszcza w pracy i usługach socjalnych.

Synonimem marginalizacji często staje się ekskluzja społeczna, izolacja społeczna. Według I. Vašečka¹² ekskluzja społeczna i marginalizacja przestają być tematem peryferyjnym badań socjologicznych i przechodzą do starań nie tylko o stworzenie prawdziwego obrazu o ich stanie i przyczynach, ale również o określenie podstawowych hipotez do ich usuwania. I dlatego już w związku z wykluczeniem społecznym aktywnie rozmawia się o inwersyjnych pojęciach (inkluzja społeczna, tożsamość, solidarność, spójność).

¹¹ Tamże, s. 123.

¹² I. Vašečka, *Sociálna pomoc a princípy jej poskytovania na úrovni lokálneho spoločenstva*, [w:] *Marginalizované skupiny*, red. D. Šlosár, Košice: KSK 2008, s. 16-22.

Pojęcie wykluczenia społecznego występuje u różnych autorów, takich jak: R. Lenoir¹³, J. Verdès-Leroux¹⁴, A. Pitrou¹⁵, S. Milano¹⁶, S. Baud i M. Pialoux¹⁷ oraz inni.

W niektórych dyskursach marginalizacja jako proces utożsamiana jest nie tylko z jej charakterystyką jako tematyki socjalnej (izolacji społecznej, ekskluzji społecznej), ale błędnie identyfikowana jest z tożsamością etniczną niektórych społeczności (na przykład romskich). Pierwszy aspekt koresponduje głównie z paradygmatem pracy socjalnej (zwłaszcza z koncepcją wykluczenia społecznego), ale także z innymi paradygmatami z obrębu nauk społecznych. Refleksja nad koncepcją wykluczenia społecznego wymaga również refleksji nad inkluzją społeczną. Znajdujemy się w kontekście form rozwoju społecznościowego, gdzie we wszystkich formach istotnym warunkiem jest pewna miara spójności społecznej. Dlatego też podstawową kategorią tej tematyki staje się spójność socjalna.

Na płaszczyźnie naukowej możemy ją badać na przykład za pośrednictwem poglądów Durkheima, Luhmanna, Lockwooda, Webera, Parsonsa, Bergera, Luckmanna. Wymagana jest także eksplicytna analiza kolejnych pojęć kluczowych, jakimi są: *integracja społeczna* i *solidarność* (należałoby również zwrócić uwagę na kolejne pojęcia z tym związane: *tożsamość zbiorowa*, *praworzędność*, *podział pracy*, *altruizm*, *zaufanie*, *konsensus*, *konflikt*).

W marginalizacji zawarte są dwa główne wymiary wykluczenia społecznego w płaszczyźnie materialnej i terytorialnej. Możliwości analizy marginalizacji skupiają się na wymiarze indywidualnym i socjalnym (instytucjonalnym).

Marginalizacja występuje w sferach:

- życia rodzinnego,
- w sferze wykształcenia,
- w sferze pracy,
- w sferze służby zdrowia,
- w sferze życia obywatelskiego, publicznego,
- w sferze dostępności usług,
- w zagadnieniach bezpieczeństwa, czynności wolnoczasowych oraz ogólnego sposobu jakości życia i innych czynności spójnych społecznie.

¹³ R. Lenoir, *Les exclus. Un Français sur dix*, Paris: Seuil 1974.

¹⁴ J. Verdès-Leroux, *Les exclus*, „Actes de la Recherche en Science Sociales” 1997, 19: 61-65.

¹⁵ A. Pitrou, *La vie précaire*, Paris: Editions 1978.

¹⁶ S. Milano, *La pauvreté absolue*, Paris: Hachette 1988.

¹⁷ S. Baud, M. Pialoux, *Violences urbaines, violence sociale. Genèse des nouvelles classes dangereuses*, Paris: Fayard 2003.

W ekonomicznym subsystemie marginalizacja odzwierciedla się w świadomości nierównych szans i możliwości na rynku pracy, doświadczeń z dyskryminacją, ograniczonym dostępem do nowych miejsc pracy. Programy inkluzji społecznej winny doprowadzić do zmiany socjalnej, która logicznie powinna prowadzić do życia bez elementów dyskryminacji i z dostatecznym dostępem do wolnych miejsc pracy.

W subsystemie socjalnym marginalizacja wzbudza nieufność do innych ludzi i grup, nieufność do instytucji, towarzyszą jej niewyraźne kontakty socjalne. Usuwanie nieufności w tym obszarze mogłoby wzmocnić głównie socjalne zaufanie, wiarę w instytucje oraz ich pożyteczność.

W subsystemie obywatelsko-politycznym marginalizacja objawia się w formie obywatelskiej pasywności i braku zainteresowania sprawami publicznymi. Ponieważ na odwrotnych fundamentach wybudowana jest strategia zrównoważonej społeczności, marginalizacja zabrania jej urzeczywistnienia. Uczestnictwo obywatelskie i udział w sprawach publicznych wytwarzają jednocześnie zasady wspólnoty obywatelskiej. Marginalizacja w kontekście socjokulturalnego subsystemu przedstawia na przykład w związku: *większość – mniejszość* wzajemny dystans społeczny, awersję, nietolerancję oraz różne konflikty. W płaszczyźnie pozytywnej te oto podejścia we wzajemnej socjalnej i kulturowej interakcji określamy za pomocą: pluralizmu kulturowego, respektowania odmienności, uznania, tolerancji oraz poparcia dla instytucji.

3. Metody

Niniejszy tekst poświęcony jest przybliżeniu metody naukowego rozpatrywania problematyki marginalizacji. Dla każdej metody naukowej odnoszącej sukces ważne są następujące warunki: znajomość celu, który chcemy naszym staraniem osiągnąć, i znajomość punktu wyjścia. Właśnie to robi z metody czynność powtarzalną i nauczoną (postać uogólnienia poznania, czyli teorie). Według K. Žiakovej i in. „[...] każda metoda naukowa musi być udowodniona poprzez teorię przedmiotu, z którym ma do czynienia. Rozróżniamy dwa podstawowe rodzaje metod: metody stwierdzania stanu rzeczy – metody poznania (czynność poznawcza) oraz metody przemiany stanu rzeczy – metody czynności praktycznych. Metoda naukowa – metoda wykorzystywana przez naukę – w znacznej części jest jedną z metod poznawczych. Metoda naukowa odróżnia się od nienaukowej dodatkowymi znakami, które potęgują wspomniane właściwości czynności metodycznej. Dotyczy to przede wszystkim jej reprodukowalności, dokładności i niezawodności – reliabilności i ogólnej obiektywnej ważności jej wyników

– istotności”¹⁸. Klasyfikacja metod dotyczy poziomu teoretycznego i empirycznego. Wspomинane źródło podaje przegląd metod teoretycznych dotyczących tworzenia i budowania teorii, gdzie do podstawowych należą hipoteza i metoda hipotetyczno-dedukcyjna, modelowanie, aksjomatyzacja, formalizacja i in. Metody empiryczne typowe są dla fazy empirycznej badania, a należą do nich: obserwacja, eksperyment, pomiar, ankieta, rozmowa, klasyfikacja, typologizacja, korelacja i inne.

Na czele stawiamy ambicje takiego naukowego sposobu badania marginalizacji, który zmierza ku formie służby ludziom. W kontekście z pracą socjalną i usługami socjalnymi obszarami badania mogą stać się głównie:

- planowanie społeczne (jako proces, kiedy musimy sprawdzić, czego społeczeństwo naprawdę potrzebuje);
- potrzeby społeczne (oprócz ich identyfikowania potrzebna jest również obiektywizacja i legitymizacja);
- socjalna i kulturowa obrona poszczególnych grup marginalizowanych;
- analiza polityki publicznej (transparentna, konsensualna i socjalnie sprawiedliwa polityka rzeczywiście zorientowana na rozwiązywanie problemów społeczeństw marginalizowanych);
- management socjalny (jako narzędzie rozwiązywania problemów socjalnych w zakresie socjalnym, edukacyjnym, zdrowotnym oraz wybór odpowiedniej strategii wykorzystanej w trakcie przeprowadzania zmiany społecznej);
- prewencja społeczna;
- pośredniczenie kulturalne (przy kulturowo odmiennych marginalizowanych społecznościach zrozumieć ich potrzeby, wartości i zainteresowania).

W ten sposób obszary badania korespondują z problematyką marginalizacji jako procesu, kiedy treści skierowane są na: wykluczenie społeczne i getta socjalne, prawa człowieka, zdrowie, przymusowe przesiedlenie, edukację, migrację i inne z wykorzystaniem badania zintegrowanego (kombinacja badań jakościowych i ilościowych).

4. Dyskusja

W ostatniej części pracy przytaczamy praktyczny wymiar usług socjalnych w zwalczaniu marginalizacji społecznych. Współczesna praca socjalna opiera się przede wszystkim na uczestnictwie obywatela w rozwiązywaniu jego problemów, na zainteresowaniu obywatela rozwiązaniem sytuacji, w której się

¹⁸ K. Žiaková a kol., *Ošetrovatel'stvo – teória a vedecký výskum*, Martin: Osveta 2003, s. 29.

znajduje (aby z chęcią inwestował swoje siły do rozwiązania sytuacji problemowej) oraz na stosunku pomiędzy obywatelem a pracownikiem socjalnym. Nowoczesna postawa prowadzi do zmiany w podejściu do rozwiązywania problemów socjalnych obywateli, a to głównie, aby nieprzychylna sytuacja obywatela nie obniżała jego wartości oraz wyjątkowości. Potrzeba wskazać na akceptację obywatela w niesprzyjającej sytuacji, co z jego współpracą umożliwia dokładniejsze zdefiniowanie problemu i sposobu jego rozwiązania. Jest to skuteczne głównie wtedy, gdy interwencja odbywa się w środowisku naturalnym (pomoc udzielona w środowisku naturalnym społeczności ma przewagę nad instytucją). Umożliwia to realizacja usług socjalnych.

Skuteczność usług socjalnych wynika również z tego, że przed członków społeczeństwa stawiane są one w formie poparcia społecznego i nadziei socjalnej. Praca socjalna prowadzona w społecznościach skierowana jest przede wszystkim na zdefiniowanie potrzeb społeczeństwa. Usługi społeczne w przeciwieństwie do pracy socjalnej prowadzonej w społeczeństwie mogą wytwarzać miejsce dla długotrwałej i systematycznej pomocy praktycznej, skierowanej na specyficzne potrzeby społeczeństwa oraz różne czynności obronne. Każde społeczeństwo lokalne ma swoje osobliwości i różnice, które w pracy socjalnej lub w służbach komunalnych należy brać pod uwagę oraz zastosować je w różnych metodach i technikach, które są odpowiednie socjokulturalnie i pod względem wartości.

B. Báštecká i in. skupiają się na interwencjach kryzysowych w terenie, których niezbedność postrzegamy także w udzielaniu usług społecznych społeczeństwu marginalizowanemu¹⁹. Autorzy tekstu w tej formie interwencji socjalnej określają konieczność otworzenia się pracowników socjalnych na przyszłość społeczeństwa, aby konsekwentnie i zdecydowanie rozpocząć i budować projekt, aby pobudzać do działania i odnaleźć sens tych działań. Wszystko to ma duże znaczenie dla pracowników oferujących usługi socjalne, jak również dla samych społeczności jako grup docelowych. Zastosowaniem paradygmatu behawioralnego oraz strategii „podnoszenia wartości samego siebie i swojego życia” również społeczności marginalizowane mogą przewycięzać swoje odosobnienie, segregację oraz alienację. Potrzebna im jest „siła słowa”, komunikacja społeczna oraz interakcja w kierunku szerszej okolicy, nie tylko w ramach swojego społeczeństwa. Właśnie wtedy prawdziwym wsparciem społecznym może stać się nie tylko rodzina, społeczność, ale także gmina i inne społeczności lokalne. Stworzenie sieci lokalnej pomocy socjalnej, ochrony socjalnej i opieki socjalnej może stać się korzystnym rozwiązaniem nie tylko dla ludzi znajdujących się na marginesie, ale również dla wszystkich obywateli.

---

¹⁹ B. Báštecká a kol., *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*, Praha: Grada 2005.

5. Zakończenie

Społeczności marginalizowane dotknięte są głównie kryzysem rozwojowym (kryzys polegający na nierozwiązanych zagadnieniach rozwoju). W stosunku do zmiany socjalnej większość społeczeństwa ujawnia elementy rezygnacji i apatii. Dlatego też w trakcie pracy socjalnej i usług socjalnych przeprowadzanych w społecznościach, w ich środowisku, najpierw należy osiągnąć zainteresowanie na wprowadzenie zmiany socjalnej. Taką orientację wskazuje także przez nas zaproponowana strategia „Przemiany osiedli (społeczności marginalizowanych) na osiedla społeczności obywatelskiej” w duchu budowania zrównoważonej społeczności.

Życie człowieka jest wyzwaniem do przezwyciężania konfliktów i problemów, które są źródłem własnego odnawiania się, z ujściem skierowanym na tolerancję, koncentrację sił i energii na pozytywne elementy życia. Usługi socjalne winny stwarzać miejsce na kształtowanie życia wartościowego, bez elementów marginalizacji. Efektywne wypełnianie praktycznej socjalno-inkluzyjnej polityki miałyby być akompaniowane także poprzez integrację obywatelską, czyli z udziałem w życiu publicznym i w zaspokojeniu potrzeb grup marginalizowanych nie tylko na poziomie lokalnym, ale także ogólnonarodowym. Słowami Z. Szatmáry: „myślę, że ten mniejszy, mniejszościowy ma prawo powiedzieć, jak się czuje i czego mu potrzeba, a nie tylko ten większy”²⁰.

Streszczenie: Rozwiązanie problemu marginalizacji staje się jednym z najaktualniejszych zadań pracy socjalnej i usług społecznych. Usługi społeczne lokalnej społeczności mogą aktywnie brać udział w zwalczaniu problemów socjalnych marginalizowanych grup.

Słowa kluczowe: marginalność i marginalizacja, inkluzja społeczna, ochrona socjalna, usługi społeczne, usługi społeczne lokalnej społeczności

Abstract: The Solution of Marginalisation is becoming one of the most recent tasks of social work and social services. Community social services (social education) can actively participate in overcoming the social problems of marginalised communities.

Keywords: marginalisation, social inclusion, social protection, social services, Community-based social services

---

²⁰ Z. Szatmáry, *Budú Rómovia Kurdami Európy?*, „Domino Fórum” 2005, nr 14, s. 12.

Bibliografia

- Báštecká B. a kol., *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*, Praha: Grada 2005.
- Baud S., Pialoux M., *Violences urbaines, violence sociale. Genèse des nouvelles classes dangereuses*, Paris: Fayard 2003.
- Durkheim E., *Sociologie a filozofie*, Praha: SLON 1998.
- Fürstová M., Trinks J., *Filozofia*, Bratislava: SPN 1994.
- Ivanová-Šalingová M., Maníková Z., *Slovník cudzích slov*, Bratislava: SPN 1990.
- Keller J., *Úvod do sociologie*, Praha: SLON 1997.
- Lenoir R., *Les exclus. Un Français sur dix*, Paris: Seuil 1974.
- Lockwood D., *Solidarity and Schism: The Problem of Disorder in Durkheimian and Marxist Sociology*, Oxford: Oxford University Press 1992.
- Lukáč M., *Sociálna marginalizácia a sociálna exklúzia v živote rómskeho etnika*, [w:] V. Frk, *Kvalita života v spektre andragogických a sociálno-psychologických disciplín*, Prešov: Akcent Print 2003, s. 120-131.
- Matoušek O., Koldinská K., *Sociální služby*, Praha: Portál 2007.
- Milano S., *La pauvreté absolue*, Paris: Hachette 1988.
- Park R.E., *Human Migration and the Marginal Man*, „American Journal of Sociology” 1928, 33: 881-893.
- Pitrou A., *La vie précaire*, Paris: Editions 1978.
- Szatmáry Z., *Budú Rómovia Kurdami Európy?*, „Domino Fórum” 2005, nr 14, s. 12.
- Tomeš I., *Sociální politika – teorie a mezinárodní zkušenost*, Praha: Socioklub 1996.
- Vašečka I., *Sociálna pomoc a princípy jej poskytovania na úrovni lokálneho spoločenstva*, [w:] *Marginalizované skupiny*, red. D. Šlosár, Košice: KSK 2008, s. 16-22.
- Verdès-Leroux J., *Les exclus*, „Actes de la Recherche en Science Sociales” 1997, 19: 61-65.
- Vodáková A., Petrušek M., *Velký sociologický slovník*, Praha: Karolinum 1996.
- Žiaková K. a kol., *Ošetrovatelstvo – teória a vedecký výskum*, Martin: Osveta 2003.